

**Батыс Қазақстан облыстық балалар-жасөспірімдер туризмі және
экология орталығы**

«Бекітемін» _____
ОБЖТжЭО-ның директоры

В.П.Фомин

«Келісілді» _____
ОБЖТжЭО-ы директордың оқу-
тәрбие ісі жөніндегі орынбасары
А.Б.Адилова

Хаттама № _____ 2016 ж.
Ә Б отырысында қаралды.

**«Мұрагер»
туристік-өлкетану үйірмесінің
БАҒДАРЛАМАСЫ**

4 оқу жылы
2016-2017 о.ж.

Авторы: Қайрлиева Қ.Ж. –
қосымша білім беру педагогы

Орал-2016

Түсінік хат

XXI ғасыр жаңарған, дамыған реформалар ғасыры болып тарих сахнасына енуде. Сондықтан, оқу-ағарту мен ғылым саласында жаңа реформалар жасалуда. Әр елдің ұлттық салт-дәстүрі терең зерттеліп, соны игеруге мол мүмкіндік туды. Қазақстан Республикасы соңғы жылдар ішінде әлем таныған ел болды. Қазіргі оқушыларға зор міндеттер жүктелді, білімді ұрпақ қажеттілігі туындады. Қазақ халқының көне тарихын, мол мұрасын оқып үйрену жана буын оқулықтарында көрсетілген. Соған қарамастан, қазіргі оқулықтарда жергілікті өлкеміздің тарихы аз жазылған, толық зерттелмеген мәліметтер көп. Сондықтан, оқушыларға сабақтан тыс уақытта өлке тарихын оқуға мән берулері қажет.

Өлкетану деп белгілі бір аймақты жан-жақты зерттеп тану ісін айтамыз. Әдетте, ондай зерттеуге өлкенің әлеуметтік-экономикалық, саяси, тарихи және мәдени дамуы, сондай-ақ, оның табиғи сипаты нысан болады. Өлкетану-мазмұны мен жекелеген зерттеу әдістері бойынша бір-бірінен ерекшеленетін, бірақ, бір тақырыптық жиынтықты құрай отырып, өлкені ғылыми тұрғыдан жан-жақты тануға мүмкіндік беретін бірнеше ғылыми пәндер жиынтығы.

Бағдарламаның бағыты: «Мұрагер» туристік-өлкетану бағдарламасы оқушылардың танымдық өрісін кеңейтіп, азаматтыққа, патриоттыққа тәрбиелейді. Қазақстан Республикасының БІЛІМ ТУРАЛЫ Заңының (27.07.2007, №319); 37-бабы «Қосымша білім беру» нұсқауға алынды.

Бағдарлама арқылы өлкемізде өмір сүретін халықтардың және қазақ халқының тарихымен таныстырып, дәрістер, ойын бағдарламалары, әңгімелер жоспарланды. Сонымен бірге, бағдарламада туристік дағдылар мен жорық кезіндегі қажетті міндеттер қамтылған. Бағдарлама орта топ оқушыларына арналған. Бұл бағдарламамен топ бірнеше жыл жұмыстануға болады. Жыл бойына өткендерді келесі жылы күрделендіріп беріледі. Бағдарлама туған өлкенің және қаланың тарихымен, танымал жерлестеріміздің өмірімен, өлке туралы аңыздармен, ата-бабамыздың салт-дәстүрі және әдет-ғұрпымен таныстырады. Оқушылар өздері тұрған қаланың тарихын танып, мәдениетімен танысады. Бағдарлама арқылы өздерін туған халқының бір бөлшегі, сол халық мұрасын сенімді сақтаушы және жалғастырушы тарихты білетін өз елінің азаматы екендігін сезінеді.

Бағдарламаны қосымша білім беру педагогтарына, өлкетану үйірмесімен жұмыстанушы мектеп мұражайының жетекшілеріне пайдалануға болады.

Бағдарламаның өзектілігі:

Қазақстан Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың «Қазақстан жолы - 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» Жолдауында көрсетілген Қазақстан тарихына енетін 10 креативті идеяның ең бастысы-патриотизмді қалыптастыруға бағытталған. Оқушыларды өзінің кіші Отанын

сүюгетәрбиелеу арқылы құлықтылыққа және патриоттыққа тәрбиелеуге болады. Олар өзін патриот сезінуі үшін туған өлкені тек сүйіп қана қоймай тарихын терең біліп, онымен мақтана білуі керек. Тек білім ғана біздің туған қаламыз бен өлкемізге деген махаббатымызды танытады, оның салт- дәстүрін сақтауға және әдет – ғұрпын дамытуға рұқсат етеді.

Бағдарламаның жанашылдығы оқушы өлкетанулық білімді мұражай жәдігерлерінен, мұрағаттарда, кітапханалардан және өлкетанулық нысандардан алады. Бағдарламаны оқыту арқылы білім мен туған өлкенің мәдениеті мен табиғатын, тарихын біледі, тақырыптар мен мәселелерді анықтайды, мұражайлық-өлкетанулық зерттеу жұмыстарын жүргізеді, бос уақыттарында іздестіру-зерттеу жұмыстарын жүргізеді. Бағдарламаны меңгерту үшін әдебиеттер көрсетілді.

Бағдарламаның басты мақсаты:

Оқушыларға өз өлкесінің шығу тарихы, орналасқан жері, аумағы, халқы, мәдениеті жөнінде білім беру.

Оқушылардың өлкетану сабақтарында өз жерін оқи отырып патриоттық сезімдерін қалыптастыру.

Сабақта өз жерінде шыққан (аумақтан, ауылдан, облыстан) атақты адамдар жайлы материалдар жинап білімдерін толықтыру.

Жаңа технологиялық ақпарат көздерімен жұмыс істеуге, мәлімет іздеуге дағдыландыру.

Міндеті:

Өлкетану сабағында материалдарды нақты игеру;

Әртүрлі әдебиеттерді пайдаланып, берілген сұрақтарға жауап беру;

Өз өлкесінің мәдени-ағарту ісіне үлес қосқан адамдар жайлы материалдарды іздеу;

Бұл бағдарламада бірнеше оқыту формалары қолданылады:

1. Сарамандық жұмыс 2.Экскурсия 3.Лекция - Дөңгелек үстел, кездесу кештері

Нені білу керек?

- баяндамалар, рефераттар, презентациялар жасақтау;

- жорық күнделігін көркемдеу;

- алынған білімді тәжірибеде қолдану;

- әңгімелесу, өздігінен естеліктер алуға, экскурсия жасау білу.

Ақпарат құралдарды пайдаланып оның ішінде: газет, журнал, интернет арқылы мәліметтер жинау.

Бағдарлама өлкетанулық білімін тереңдету үшін 8 сынып оқитын мектеп оқушыларына арналған, 216 сағат, 3 оқу жылына арналған.

Жүзеге асыру уақыты 5 жыл

Күнтізбелік-тақырыптық жоспар

Р/ С	Тақырыптардың және бөлімдердің атауы	Сағат саны			
		Барлығы	Дәріс	Практика	
				Ғимарат	Аймақта
I	Өлкетану – Елтану	15			
1	Үйірмені жинақтау.	3		3	
2	Кіріспе сабақ. Өлкетану және туризм негіздері. Өлкетану нысандары.	6	3	3	
3	Практикалық сабақ: Туристік лагерьге саяхат. Туристік - өлкетану дағдылары, біліктіліктері. Қауіпсіздік шаралары. Туристік жорықтың тактикасы мен техникасы. Саяхат ауданын зерттеу. Компас.	3			3
4	Практикалық сабақ: жорық, экспедиция, экскурсиялар. Туристік құрал- жабдықтар. Жолда жүру ережесі. Алау түрлері. Жіп байлау. Картамен жұмыс жасау. Күнделікпен жұмыс.	3			3
II	Менің жанұям	6			
5	Ескі суреттер сыр шертеді.	3	3		
6	Презентация жасау: «Жанұя шежіресі»	3			3
III	Жер тарихы – ел тарихы	36			
7	Батыс Қазақстан өлкесінің жер көлемі, территориясы, тарихы.	6	3	3	
8	Сарматтар мекені	6	3		3
9	Алтын ханшайым табылған мекен	6	3		3
10	Археология және облыстық тарихи-өлкетану музейіне саяхат	6	3		3
11	Кездесу кеші: «Қариялар хатпен тең»	6	3		3
12	Практикалық сабақ: Өлке тарихын зерттеу	6			6
IV	Текелінің (Оралдың) тарихы – тереңде!	18			
13	Орал қаласының тарихы. Ескерткіштер тарихы	6	3		3
14	Өлке тарихы - көше атауларында. Іздестіру-зерттеу жұмысы «Көшемнің атауына мақтанам!»	6	3		3
15	Фото-көрме: «Менің Оралым»	6			6
V	Этнография.	48			
16	Қазақ халқының мәдениеті, дәстүрі, әдет-ғұрыпы мен қолөнері туралы түсінік.	3			3
17	Фольклорлық туындылар: мақал-мәтел, жұмбақ-жаңылтпаштар	9	3		6
18	«Үкілі камшат, бүрмелі көйлек» Ұлттық киімді әсемдеу дәстүрі	9	3	3	3

19	Іздестіру-зерттеу жұмысы: Ұлттық тағам асханасы. «Қымыздың пайдасы», «Бауырсақ пісірудің түрлері».	9	3		6
20	Ұлттық ойындар тарихы - «Ата-әжелеріміз ойнаған ойындар»	6			6
21	«Ұлттық мерекелер – мерейім»	6			6
22	Практикалық жұмыс: «Дәстүр ордасы- киіз үй» (шашақбау, бойтұмар тігу)	6			6
VI	Жері байдың – елі бай	24			
23	«Зенит» кеме жасау заводына саяхат	3			3
24	«Омега», механикалық заводына саяхат	9	3		6
25	«Ақжайық», «Береке», «Желаев» шаруашылық орталықтарына саяхат	6	3		3
26	Табиғатты қорғау орталығына саяхат	3			3
27	Практикалық сабақ: карта құрастыру «Орал – өндіріс орталығы». Топографиялық белгілер. Топографиялық зерттеу, бағдарлау.	3			3
VI II	Бір өзіне бірнеше өлең арнатқан!	27			
28	«Қыз Жібек» жыры. Жайық өзені, тарихы.	8	2	3	3
29	«Салық өлді дегенше, халық өлді десейші» М.Бабажанов . Өлкетанушылар еңбектерімен танысу.	8	2	3	3
30	Х.Есенжанов. «Ақжайық» триологиясындағы елді мекен атаулары.	5	2		3
31	Ж.Молдағалиев «Мен – Қазақпын!» кітапханаға саяхат.	3			3
32	Практикалық сабақ: «Әдеби Орал» презентация жасау.	3		3	
IX	Өлкетанулық зерттеу жұмысы	24			
33	Жолсерік жасақтау: «Орал өңірінің жолсерігі»	6	3	3	
34	«Ерлігің ұрпақ есінде!» ҰОС-ң хаттарын іздеу, ардагерлерге көмектесу, кездесу.	6	3	3	
35	Мұрағатпен, кітапханамен жұмыс	6		6	
36	Практикалық жұмыс: «Менің Отаным - Қазақстан» туристік өлкетану слетіне қатысу	6		6	
X	Сынақтық жорықтар	12			
37	Жорық, экспедицияларға дайындық.	4	4		
38	«Ақжайық» романының ізімен	8		4	4
XI	Қорытынды	6			
39	«Жайық жұлдызы - жорықта!» папкасын жинақтау			3	
40	Жылдық қорытынды есеп			3	
	Барлығы	216	58	49	109

Мазмұны

I - бөлім. Өлкетану – Елтану. (15 сағ.)

1-сабақ. Үйірмені жинақтау. (3 с.)

2-сабақ. Кіріспе. Өлкетану және туризм негіздері. Өлкетанудың зерттеу нысандары. (6 с.) Туризм және өлкетану туралы түсінік қалыптастыру. Өлкетанудың зерттеу нысандары: табиғат, жер, территория, сол жердің халқы, тарихы, шаруашылығы, өнері мен мәдениеті. Туристік-өлкетану үйірмесінің мақсаты мен міндеттері. Табиғатқа серуендеу мен экскурсиялар жасауда адам денсаулығын нығайтуға тигізетін әсері. Жорықтар бұлшық ет қозғалысын дамытып қоймай, сонымен қатар жүрек, өкпе және адам ағзасының басқа да мүшелерін нығайтатындығын ұғындыру. Жорықтар кезінде көптеген қызықтар мен жаңалықтарды үйретіп, қоршаған ғаламдағы табиғат аясымен, адамдардың қолымен жасалған орындармен танысып, өңірде жүру ережесін сақтау, өзін және өз жолдастарын /жол айрығы/ күте білу, туристік өмірдегі эпизодтарды бақылап қызықты жерлерді суретке түсіру.

3-сабақ. Практикалық сабақ: Туристік лагерьге саяхат. (3 сағ.)

Туристік жорықтың тактикасы мен техникасы. Саяхат ауданын зерттеу. Компас. Туристік - өлкетану дағдылары, біліктіліктері. Қауіпсіздік шаралары. Туристік жорықтың қауіпсіздігін қамтамасыз ету. Сақтандыру және өзін-өзі сақтандыру. Сақтандырудың және өзін-өзі сақтандырудың маңыздылығы. Сақтандыру құралдары. Туристік түйіндер, кеуде бекіткіші және оны қолдану тәсілі. Сақтандыру түрлері: біруақыттық, кезекті, топтық және өзін-өзі сақтандыру. Сақтандыру орнын таңдау және дайындау. Жоғарғы және төменгі сақтандыру. Арқан арқылы жоғарыға шығу және төменге түсу. Жорық кезіндегі қауіпсіздіктің алдын алу. Өлкетануда қолданылатын карталардың түрлері, бағдарлау (бағытты анықтау) негіздері, компас, жергілікті жерде және картада азимутты анықтау, полярлық және маршруттық түсіру тәсілдерімен жергілікті жердің жоспарын жасау технологиялары, шартты белгілер;

4-сабақ. Жорық, экспедиция, экскурсиялар. Туристік құрал- жабдықтар. Жолда жүру ережесі. Алау түрлері. Жіп байлау. Картамен, күнделікпен жұмыс. (3 с.) Жорық, экспедиция, экскурсиялар түрлері. Жорыққа дайындық. Жорық ауданын зерттеу. Топтағы міндеттерді бөлу. Жорық күнделігін жүргізу. Жорық бағдарламасын және маршруттың әзірлеу. Маршрут құжаттарын даярлау. Есепті дайындау. Туристік құрал - жабдықтар. Жолда жүру ережесі. Алау түрлерімен (шалаш, құдық, перапида, таежный, траншея, «заборчик», «решетка», «аңшының ошағы» т.б.) таныстыру, қолданылуы, тәртібі (Алауды қатты желден сақтау; оған ауа келіп тұруды қамтамасыз ету; жылынуға - кең жағылған, тағам дайындау үшін - конус тәрізді алауларды пайдалану т.с.с.) туралы ұғындыру. Өлкетануда қолданылатын карталардың

түрлері, бағдарлау (бағытты анықтау) негіздері, компас, жергілікті жерде және картада азимутты анықтау, полярлық және маршруттық түсіру тәсілдерімен жергілікті жердің жоспарын жасау технологиялары, шартты белгілер; Топтық құралдар. Туристік палаткаларды сипаттары. Тент және палаткалар. Құралдардың күтімі және оны жөндеу. От жағу құралдары. Өлкетану жұмыстардың міндеттеріне байланысты арнайы экспедициялық құрылғылар. Туризм түрлері бойынша арнайы құрылғылар: мұзжарғыштар (ледоруб), ілмектер (крючья), кошкалар, қорғаныс жилеты, байдаркалар, шаңғылар, каскалар және т.б. **II-бөлім. Менің жанұям. (6 сағ.)**

5-сабақ. Жанұя шежіресі (3 с.) Жанұя тарихы. Жеті ата. Ататек атаулары: ата, әке, бала, немере, шөбере, шөпшек, немене. Туыстық атаулар: жүрежат, туажат, жұрағат, жат жұрағат, жегжат, жамағайын.

6-сабақ. Презентация жасау: «Ескі суреттер сыр шертеді». Жауялық альбомдардан өлке тарихына үлес қосқан туыстарының өмірбаянын білу.

III-бөлім. «Ел тарихы – жер тарихы» (36 сағ.)

7-сабақ. Батыс Қазақстан өлкесінің жер көлемі, территориясы, тарихы. (6 с.) Б.з.б. 2-мыңжылдықтың басында Еділ-Жайық өңірінде кешенді мал, егін шаруашылығы қалыптасуы. Ежелгі Грек ғалымдарының еңбектері. Орта ғасырлық Жайық қалашығы, Сарайшық қалашығы. Өңірімізде өмір сүрген тайпалар тарихы.

8-сабақ. Сарматтар мекені. (6 с.)

Мәдениеті (ерте сарматтар мәдениеті (прохор) орта сарматтар мәдениеті (суслов) кейінгі сарматтар мәдениеті). Сарматтар қыш ыдыстар, сақина, білезік сияқты әшекей заттар жасаған. Б. з. II-IV ғғ. Сарматтардың аса ірі археологиялық ескерткіші - жерлеу орындары (Батыс Қазақстан облысының Шыңғырлау ауданында) табылған. Жерлеу дәстүрі. Зергерлік бұйымдары. III-V ғғ. зергерлік өнерге түсті металдардың ішінен алтынды көп қолдануы. Шаруашылығы.

9-сабақ. Алтын адамдар. Алтын ханшайым табылған мекен. (6 с.)

Елімізде табылған алтын адамдар тарихы (1969 жылы Жетісу өңіріндегі Есік қорғаны, 1999 жылы Ақтөбе облысының Жылыой ауданына қарасты Аралтөбе қорымы, Шығыс Қазақстан облысының Шілікті жазығы, Талды-2 Қарағанды, 2012ж. Теректі ауданынан табылған алтын ханшайым).

10-сабақ. Археология және облыстық тарихи-өлкетану музейіне саяхат. (6 с.)

11-сабақ. Кездесу кеші: «Қариялар хатпен тең». (6 с.) Өлкетанушы Ж.Ақбай және музейтанушы С.Танабаевамен кездесу. Олардың шығармашылығымен танысу. Зерттеушілік жұмыс түрлерімен таныстыру.

12-сабақ. Практикалық сабақ: «Өлке тарихын зерттеу» (6 сағ.)

IV-бөлім. Текелінің (Оралдың) тарихы – тереңде! (18 сағ.)

13-сабақ. Орал қаласының тарихы. Ескерткіштер тарихы. (6 с.)

Орал қаласының тарихы. Жайық қалашығы т.б. археологиялық ескерткіштер, ерте замандағы тұрақтардың, елді мекендердің, қалалардың, қорғандардың,

қорымдардың сызба-нұсқаларын жасау. Қаладағы ескерткіштер. Даңқ, «Европа-Азия» монументтері, А.С.Пушкин, М.Мәметова, А.Құнанбаев, В.И.Чапаевтың, С.Датов, Г.К.Жуков, А.Шолохов, Т.Масиннің және М.Молдағалиевтің ескерткіш-мүсіндерінің авторлары мен қала тарихымен байланыстылығы.

14-сабақ. Өлке тарихы - көше атауларында. Іздестіру-зерттеу жұмысы «Көшемнің атауына мақтанам!» (6 с.) Қала көшесіне саяхат. Жанадан атау алған көшелер тарихы.

15-сабақ. Фото-көрме: «Менің Оралым» (6 с.)

V-бөлім. Этнография. (48 сағ.)

Этнография ғылымы. Тайпалар мен халықтардың шығу тегі, тұрмысы, кәсібі, әдет-ғұрпы, ерекшелігі. Халықтың күнделікті өмірі мен тіршілігін, әдет-ғұрпын зерттеу ерекшеліктері. Қария адамдармен әңгімелесіп, олардың айтқандарын жазып алу, маңызды көріністерді суретке түсіру, ұнтаспаға жазып алу, сирек кездесетін бұйымдарды жинау. Музей деректерін, ертеректе жазылған қолжазбаларды пайдалану. Саяхатшылардың мәліметтеріне, бұрыннан сақталып қалған әдеби мұраларға көңіл бөлу. Жергілікті халықтың даму жолын, басқа халықтардан ерекшелігін анықтау.

16-сабақ. Қазақ халқының мәдениеті, дәстүрі, әдет-ғұрыпы мен қолөнері туралы түсінік. (3 с.)

Халықтық салт-дәстүр. Салт-дәстүр – халықтың ертеден, ұрпақтан-ұрпаққа ұмытылмай жалғасып келе жатқан, әбден қалыптасқан ережелері мен үлгілі істері. Қазақ халқының салт-дәстүрлері: қарттарды құрметтеу, үлкенді сыйлау, жастарға қамқоршы болу, ата-ананы ардақтау, үйге сәлем беріп кіру, әдептілік, қонақжайлылық, т.б. Ақсақалдар мен ел құрметіне бөленген сыйлы адамдар және ата-ананың өз ұрпағына, еліне арнап айтқан үлгі-өнегесі өсиет сөздерін жинау.

17-сабақ. Фольклорлық туындылар (9 с.)

Халық музыкасы, халық биі, халық өлеңі, халық театры, халық әдебиеті, халық қолөнері, халық қолданатын ырымдар мен ғұрыптар, салттар мен наным-сенімдер. Фольклор– халықтың бұрынғы замандарда өмір сүрген бабалары шығарып, пайдаланып, ұрпақтан ұрпаққа аманат етіп, бүгінгі дәуірге жеткізген руханият. Мақал-мәтел, жұмбақ-жаңылтпаштар түрлері.

18-сабақ. «Үкілі камшат, бүрмелі көйлек» (9 с.)

Ұлттық киімдер атауы. Ұлттық киімді әсемдеу дәстүрі. Ою түрлері. Киізден жасалатын киімдер. Теріден жасалатын киімдер. Сырт киімдер: Аба; Бота ішік; Жарғақ; Тайжақы; Тақыр шалбар; Тон. Бас киімдер: Бөрік; Құлақшын; Малақай; Тақия; Тымақ. Аяқ киімдер: Кебіс; Мәсі; Мықшима; Саптама етік; Шарық (Шо-қай); Шоңқайма. Жүннен жасалатын киімдер. Жабағы күпі; Жадағай шапан; Жүн қолғап; Жүн шұлық; Мойынша; Түйежүн далбағай; Түйе жүн кеудеше; Шекпен; Шидем шекпен. Киімге байланысты ырымдар.

19-сабақ. Іздестіру-зерттеу жұмысы: Ұлттық тағам асханасы. «Қымыздың пайдасы», «Бауырсақ пісірудің түрлері». (9с.) Іздестіру-зерттеу жұмысы.

20-сабақ. Ұлттық ойындар тарихы - «Ата-әжелеріміз ойнаған ойындар» (6 с.)

Қазақтың ұлттық ойындарының тәрбиелік, әскери-спорттық, салт-дәстүрлік, өзара қарым-қатынастық және көркем-эстетикалық сипаты. Ұлттық ойындардың түрлері. Әбжілдік пен төзімділікке тәрбиелейтін, ат үстінде шауып келе жатып жерден - күміс алу. Ер адамдардың кеңінен тараған ойыны - көкпар тарту. Халық арасына кеңінен тараған спорт жарыстарының бірі — қазақша күрес. Ол барлық салтанатты жиындарда өткізіледі. Алтыбақан тебу, асық ойнау, жамбы ату, қыз қуу, жілік сындыру сияқты ұлттық ойын түрлері мен спорт жарыстары.

21-сабақ. «Ұлттық мерекелер – мерейім» (6с.) Наурыз мерекесі. Қымызмұрындық, соғым басы, сүндет тойы, тоқым қатар мерекетойларының ерекшеліктері.

22-сабақ. Практикалық жұмыс: «Дәстүр ордасы- киіз үй» (шашақбау, бойтұмар тігу) (6с.)

VI-бөлім - «Жері байдың – елі бай» (24 сағ.)

Батыс Қазақстан өңірінің шаруашылығы маңызы бар (ауылдың, ауданның, қаланың) өнеркәсіп және ауылшаруашылығы кәсіпорындарының орналасуының карта-сызбасын құрастыру, өлкенің кәсіпорындары және мекемелерінде сұранысқа ие мамандықтар; өнеркәсіп және ауылшаруашылығы кәсіпорындарының жұмысымен танысу, «Омега», «Зенит» (кәсіпорындардың жетекшілерімен және мамандарымен кездесу); кәсіпорынға экскурсия жасау, техникамен, технологиялармен және технологиялық үдерістермен танысу, әр түрлі мамандық иелерімен танысу; маңызы бар (ауылдың, ауданның, қаланың) өнеркәсіп және ауылшаруашылығы кәсіпорындарының орналасуының карта-сызбасын құрастыру, өлкенің кәсіпорындары және мекемелерінде сұранысқа ие мамандықтар; өнеркәсіп және ауылшаруашылығы кәсіпорындарының жұмысымен танысу (кәсіпорындардың жетекшілерімен және мамандарымен кездесу); кәсіпорынға экскурсия жасау, техникамен, технологиялармен және технологиялық үдерістермен танысу, әр түрлі мамандық иелерімен танысу; алдын-ала жасалған жоспар бойынша аудан, қала үшін аса маңызды кәсіпорындарды оқып-білу және сипаттама беру, өнеркәсіптік, сонымен қатар экспорттық және импорттық қарым-қатынастардың сызба-нұсқасын құрастыру; алдын-ала жасалған жоспар бойынша аудан, қала үшін аса маңызды кәсіпорындарды оқып-білу және сипаттама беру, өнеркәсіптік, сонымен қатар экспорттық және импорттық қарым-қатынастардың сызба-нұсқасын құрастыру;

23-сабақ. «Зенит» кеме жасау заводына саяхат (3 с.) Завод тарихымен (1941 ж.) танысу. Отан соғыс 1 дәрежелі орденін иеленуі. Кеме жасау қызметі. «Сарбаз» кемесі. Кәсіпорын арнаулы техника, мұнай-газ саласы үшін жабдықталған катер және кемелер сияқты өнімдер шығаруы. Зауыт

технологиялық үдерістердің кең ауқымын қажет ететін конструкциясы күрделі әрі қиын бұйымдар жасауға бағытталған.

24-сабақ. «Омега», Орал механикалық заводына саяхат (9 с.) «Омега» заводының тарихы. Зауыт электронды автоматты жүйелерге байланыс құрылғыларын, темірден түрлі құрамалар жасап, аспаптарға аса дәлдікпен жасалатын механизм тетіктерін шығаруға мамандандырылған. Орал механикалық заводына саяхат. МТЗ тракторының, ГАЗ, ЗИЛ, ПАЗ автомобилдерінің және әр түрлі арнайы техникалардың құралдарын жасайтындығын көрсету;

25-сабақ. «Ақжайық», «Береке», «Желаев» шаруашылық орталықтарына саяхат (6 с.) Өлкедегі агроөнеркәсіп кешендері.

Сүт («Береке» ЖШС), бидай («Желаев» ЖШС), ет т.с.с. өнімдерін қайта өңдеумен негізінен «Береке» АҚ, «Ибрагим» ЖШС, «Жайық-Ет» ЖШС, «Кублей» ЖШС және Орал қаласында орналасқан 12 шағын цехтар айналысуы. Еңбек өнімдері. Өлкенің экономикасына пайдасы. Сауалнама жүргізу. Фотоға түсіруге үйрену.

26-сабақ. Табиғатты қорғау орталығына саяхат (3 с.)

Батыс Қазақстан өңірінің ерекше қорғалатын аумақтары және табиғатты қорғау. туған өлкенің қорғауды талап ететін өсімдіктері мен жануарларын анықтау және тізімін құрастыру, олар жайлы фотоальбомдар, бейне слайдтар, бейнефильмдер жасау (жұмысты презентациялау), туған өлкенің және оған жақын аумақтардың «Қызылкітаптық», эндемикалық өсімдіктері мен жануарлары; ерекше қорғалатын аумақтар және нысандарға (мүмкіндікке байланысты): қорықтарға, қорықшаларға, ұлттық саябақтарға, табиғат ескерткіштеріне, хайуанаттар бағына, ботаникалық бақтарға, дендрарилерге, орман шаруашылықтарына саяхат жасау, олардағы табиғатты қорғау жұмыстарының технологияларымен танысу;

27-сабақ. Практикалық сабақ: карта құрастыру «Орал – өндіріс орталығы». Топографиялық белгілер. Топографиялық зерттеу, бағдарлау. (3 с.)

Топографиялық белгілер - жергілікті заттардың топографиялық, карталардағы шартты (графикалық, әріптік, сандық) белгілері. Масштабтық, масштабтан тыс және түсіндірмелі белгілер. Масштабты шартты белгілермен өз өлшемі бойынша карта масштабында керсетілетін заттар (орман, көл, т.б.). Масштабтан тыс шартты белгілер (карта масштабында өлшемі шағын болғандықтан (шахталар, радиомачта) көрінбей қалатын жергілікті заттарды бейнелеуге колданылады). Түсіндірмелі шартты белгілер масштабты, масштабтан тыс шартты белгілермен бірге, жергілікті заттарға қосымша сипаттама беру үшін колданылуы (орман түрін керсететін белгі, өзеннің ағу бағытын көрсететін белгі). Жергілікті заттардың шартты белгілерінің қасына объектінің аты көрсетіліп, түсініктеме берілуі.

VIII-бөлім. Бір өзіне бірнеше өлең арнатқан! (27 сағ.)

28-сабақ. «Қыз Жібек» жыры. Жайық өзені, тарихы. (8 с.)

Қыз Жібек -қазақтың ең көне мұраларының бірі, лиро-эпостық дастан. Тарихи оқиға, кейіпкерлері туралы түсінік. Жібек бейнесі - сұлулық пен әсемдіктің нышаны, қазақ халқының мақтанышы, рухани ескерткіш. Жырдағы жер су атауларын табу. Жайық – Ресей Федерациясы (Башқұртстан, Челябин, Орынбор облыстары) мен Қазақстан Республикасы (Атырау, Батыс Қазақстан облыстары) жеріндегі өзен. Өзен Еуропа мен Азия дүние бөліктерін бөлуші Орал тауларынан бірге шекара болып есептеледі. Жалпы ұзындығы 2 428 км, су жиналатын алабының ауданы 237 мың км², Қазақстан жеріндегі ұзындығы 1 084 км.

29-сабақ. «Салық өлді дегенше, халық өлді десейші» М.Бабажановтың өмірі мен шығармашылығы, еңбектері. Өлкетанушылар еңбектерімен танысу.(8 с.)М.Бабажановтың қазақтың салт-дәстүрі, шаруашылығы, діни нанымы, аңшылық кәсібі жөнінде еңбектері. Халықтың көне тарихи мұраларын, аңыз-ертегілерін, өлең-жырларын, мақал-мәтелдерін жинап, зерттеуі. Ресей музейлері мен ғылыми мекемелеріне қазақ тарихы мен тұрмысына қатысты археологиялық, этнографиялық жәдігерлерін жіберуі. «Қымыз туралы жаңалық», «Орал казак-орыстары мен Ішкі Орда казактарының айтысы», «Ішкі қазақ Ордасының жылқылары және оны бағу», «Нарын құмы жөніндегі мәліметтер», «Ішкі Бөкей ордасындағы аңшылық», «Заметки киргиза о киргизах» («Қазақтың қазақтар туралы жазбалары») мақалалары мен зерттеу еңбектері. Нарын құмынан табылған әйел мүсініндегі балбал тас үшін ол күміс медальға ие болуы.

30-сабақ. Х.Есенжанов.«Ақжайық» трилогиясындағы елді мекен атаулары. (5 с.) Х.Есенжанов шығармашылығы. Батыс Қазақстандағы тұтас бір кезеңнің оқиғаларына арналған - “Ақ Жайық” трилогиясы (1-кіт., 1957; 2-кіт., 1959; 3-кіт., 1965) “Ақ Жайық” трилогиясы мен “Көп жыл өткен соң” роман-дилогиясы 5 кітаптан тұратын тұтас эпопея. Х.Есенжанов өмірінің соңғы жылдары “Қарт қазақ”, “Жайын ілерде”, “Жар”, т.б. әңгіме, очерк, әдеби-сын мақалалары. Бастауыш, орта мектептер үшін оқулықтар жазуы. Қазақстан Мемлекеттік сыйлық лауреаты.

31-сабақ. Ж.Молдағалиев «Мен – Қазақпын!» кітапханасына саяхат. (3 с.)Ақынның өмірі мен шығармашылығы. Поэмаларын оқыту. Слайд жасау. Кітапхана жұмысымен танысу.Кітап алуы. «Сағындым, Жайық», «Махаббатты таңдасам», «Қиял қанаты», «Мереке дастарқаны», «Мен-қазақпын», «Айттым сәлем», «Туған жер» өлеңдерін таныстыру.

32-сабақ. Практикалық сабақ: «Әдеби Орал» презентация жасау. (3 с.) Қ.Мырзалиев, Ж.Нәбиуллин, А.Нәріков, А.Бақтыгереева, Ш.Қыдырғиязова, Д.Мұштанова, Б.Ғұбайдуллин, М.Балмолда, М.Шүйіншалиева т.б. ақындар шығармашылығын.

ІХ-бөлім. Өлкетанулық зерттеу жұмысы. (24 с.)**33-сабақ. Жолсерік жасақтау: «Орал өңірінің жолсерігі».(6 с.)**

Қала бойынша, өлке бойынша жолсерік дайындау.

34-сабақ. «Ерлігің ұрпақ есінде!» ҰОС-ң хаттарын іздеу, ардагерлерге көмектесу, кездесу. (6с.)

Ұлы Отан соғысы (1941—1945) Кеңес Одағының нацистік Алманияға және оның еуропалық одақтастарына (Мажарстан, Италия, Румыния, Финляндия, Словакия, Хорватия) қарсы жүргізген соғысы. Ұлы Отан соғысындағы ең атақты операциялар: Ленинград шайқасы (1941 шілденің 10-ы — 1944 тамыздың 9-ы), Мәскеу түбіндегі шайқас (1941 қыркүйектің 30-ы — 1942 сәуірдің 20-сы), Сталинград шайқасы (1942 шілденің 17-сі — 1943 ақпанның 2-сі), Курск шайқасы (1943 жылғы шілденің 5-сі — тамыздың 23-і), Берлин шайқасы (1945 жылғы сәуірдің 16-сы — мамырдың 8-і). Орал қаласында тұратын ардагерлерге бару, көмек ұйымдастыру. Хаттар жинау. Кітап құрастыруға көмектесу.

35-сабақ. Мұрағатпен, кітапханамен жұмыс (6 сағ)

36-сабақ. Практикалық жұмыс: «Менің Отаным - Қазақстан» туристік өлкетану слетіне қатысу (3 с.) Слет ережесімен танысу. 6 бағыт бойынша іздестіру-зерттеу жұмыстарын дайындау.

X-бөлім. Сынақтық жорықтар.(12 сағ.)

37-сабақ. Жорық, экспедицияларға дайындық. (4 с.)

Жорық алды дайындық. Маршрут құрастыру. Зерттеу. Картамен жұмыс. Тапсырмалар. Міндеттерді бөлісу. Алғашқы медициналық көмек.

38-сабақ. «Ақжайық» романының ізімен» экспедициясы (8 с.) «Орал қ.-Подстепное с. – Жаңаөмір с. – Бозой с.-Аңқаты өз.- Сарыөмір с.-ескі Шалқар с.-Орал қ.» маршрутымен «Х.Есенжановтың «Ақжайық» романының ізімен» әдеби-өлкетанулық экспедициясына дайындық.

XI-бөлім. Қорытынды. (6 сағ.) Өтілген тақырыптарды қорытындылау.

39-сабақ. «Жайық жұлдызы - жорықта!» папкасын жинақтау.(3с.)

40- сабақ. Жылдық қорытынды есеп. (3 с.)

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Акишев К.А., Кушиев Г.А., Древняя культура саков и усуней долины реки Или, 1963;
2. Артамонов М.И., Сокровища саков, М., 1973;
3. Акишев А.К., Искусство и мифология саков, А.-А., 1984;
4. А. Бейсенов., История Казахстана, т. 1, А., 1996.
5. "Қазақстан" ұлттық энциклопедиясы, Алматы, "Қазақ энциклопедиясы", 1998 ж. 3-том
6. «Қазақстан тарихы» (көне заманнан бүгінге дейін). Бес томдық. 1-том. Алматы: Атамұра, 2010.
7. В.И.Курилова., Туризм.
- 8.А.А.Остапец-Свешников., Программа туристско-краеведческой деятельности школьников.
9. Е.Ю.Ривкин., Организация туристической работы со школьниками.
10. В.В.Титова., Туристско-краеведческие кружки в школе.
11. Д.А.Белоусов., Литературно - краеведческий кружок в школе.
12. Т.К.Жездібаев., Жас туристерге кеңес
13. А.А.Остапец.,Турист- ізкесушілер жорықта
14. Д.Д.Байдалиев., Болашақ мұғалімдерді педагогикалық өлкетану жұмысына кәсіби даярлау.
15. Туристік қызмет туралы” заң актілерінің жиынтығы
16. Теориялық база ретінде отандық, ресейлік және шетелдік зерттеушілер еңбектері алынды.
17. Емельянов Б.В., Экскурсоведение. Учебное пособие. М., 2002.
18. «Боздақтар» 4 том
19. Батыс Қазақстан облысының энциклопедиясы.
20. Қазақстан бұқаралық ақпараттық құралдары.